

Budapest felfedezése

FERENCVÁROSI VÁZLATOK

Amilyen hatalmas, régi és híres ez a kerület, amilyen félreértéketlenül kemény határvonalai vannak — az Üllői út, a Tolbuhin körút, a Duna, a Határ út —, olyan megfoghatatlanul rejtélyesek, vonzóak azok a vázlatképek, amelyek az itt élőben alakulnak ki. Talán nincs is a fővárosnak még egy ilyen kerülete, amelyet ilyen sokszínű lakosság népeksítene be, ahol olyan megkérdőjelezhetetlen kontrasztokat állíthatunk szembe egymással, mint a Közgazdasági Egyetemet és a Zálogházat; az Iparművészeti Múzeumot és a nyirkos italboltokat; mint az Üllői utat és az Illatos utat; a József Attila lakótelepet és a pincelakásokat. A kerületről írva sok mindenről beszélhetünk. Egysíkúságról még véletlenül sem. A teljesén egyéni ferencvárosi szellem és öntudat is ebből nőtt ki; az a pezsgő, maróan erős oldat, az az egészséges, eredeti humorral fűszerezett kedély, amely az ittenieknek iszonyúan hiányzik, ha elmennek, ami megkönnyebbülve érzékelnek, ha visszatérnek ismét. Öt éve élek itt, és már régen nem éreztem a felfedezés szónak azt az erejét, mint most a tiszta, papírt nézve. Ez a szó most képsorokat, tényeket, számokat, eseményeket idéz fel, annyit, amennyit leírni szinte képtelenség.

Gubacsi úti történet

A negyed, amelyet Móríc Zsigmond nyomasztó színekkel vázolt fel 1933-ban a Pesti Naplóban („Nincs semmi intézmény, ami a kultúrát szolgálja... Az utcák sötétek és félelmesen szennyesek. Csak raktár van itt mindenből... Termény- és emberraktár az egész kerület”), a kerületnek az a része, amely az árnyékokat jelentette, és sok szempontból jelenti ma is — a Gubacsi és Illatos út vidéke —, most új létesítményvel gazdagodik. A jellegzetesen komor, egysíkú utcák fölé hipermodern épület magasodik.

— „November 25-én — az átadás napján — csaknem kilencéves feszített munka, tervezés, szüntelen kilincselés zárul le a sikerrel. Majdnem húsz éve dolgozom itt, és úgy tűnik: ebben a kerületben keményebben kellett megküzdeni mindennél, keményebben és hosszabban — így a siker értéke sebb, becsebb az átlagnál. A szolgáltató házra, amely a Gubacsi úton épült fel, elképzelhetetlenül nagy szükség volt, mindig ez volt a kerület legkevésbé fejlesztett része, emberek ezrei élnek itt, az üzemek szomszédságában, a régi időkben örökölt bérkaszárnnyakban is. A szolgáltatóházat már öt éve át kellett volna adni, már akkor adósságot törlesztettünk volna vele. 1963-ban fogalmaztuk meg a programot. És azonnal szinte leküzdhetetlen akadályokkal kellett farkasszemet néznünk: az agresszív talajvízzel, amely súlyos műszaki problémák elé állította a tervezőket, csak két évig tartott az alapozási vita. Ezután a kivitelezés futott zátonyra. Szerencsénkre akkor helyezték a IX. kerületbe a Fővárosi 4. sz. Építőipari Vállalatot, amelynek vezérkara — élén Erdélyi István igazgatóval, bár főprofijuk a karbantartás és tatarozás — szinte becsületbeli kérdéssé léptetve elő a témát, elvállalta a munkát. De akkor már át kellett árazni mindent, viták folytak az energiaáthozatal módjairól; ilyen körülmények között vette kezdetét a pince és kazánház kialakítása,

súlyos, hosszadalmas és drága munkával. Kétfélmillió-háromszázezer forint van itt a föld alatt. Közben csendesen emelkedtek az árak, fejlődött a technológia, a modern közművesítés korszerűbb tervezést kívánt... így haladt az építés küzdelmes lassúsággal. Most kész; az eredeti 5,5 milliós beruházás 10,5 millióra emelkedett.

Kilenc év telt el. Talán éppen ezért olyan egyszerű érzés beszélni róla. Könyvtár lesz benne; népművelési kultúrközpont; körzeti orvosi rendelő, amely párját ritkítja a fővárosban; ifjúsági klub; és itt lesz a pártszervezet otthona. Reméljük, vonzó lesz; olyan mágnes, ami idegvüti az ifjúságot, kulturális igényeket villant fel és elégíti ki egyben. Ennek a pozitív mozgásnak az elindításában számítottunk az üzemek, és a MŰM-intézet ifjúságára. Reméljük, mindenkinek az örömeire válik, s előnyére változtatja meg az élet körülményeit. Mert a modern élet színei, igényei régen betörték a szoba-konyhákba, az emberek másképpen élnek, többre vágynak. Nem, ehhez a beruházáshoz nem hasonlíthatunk semmit.

— El kell mondanom, hogy e hosszú idő alatt a lakók türelmével, bizakodással várták a ház felépítését. Lesték a munkát. Mindent becsben tartottak, ami összefüggésben volt vele. Félelmetes szigorral ővték az építőanyagot. Ilyen tisztelettel talán még egyetlen beruházást sem kísérték. Pedig türelmetlenségük jogos lett volna, és mi csak a néma, felénk áradó rokonszenvet éreztük. A lakókkal sok mindent el lehet érni, ez az érzés pótolhatatlan számunkra.” (Keszeli Pálné dr., IX. kerületi tanácselnök)

A Ferenc tér elégiája

Minden nap nyújt itt valamit, ami felfedezés számba megy, ami egy-egy jellegzetes vonallal mélyíti el a vázlatok sorozatának valamely darabját. Egyes utcák oly töményen fejezik ki ezt a fogalmat, Franzstadt, hogy képzeletben bekergethetjük, mint egy Hogarth-metszetet.

Magányos kőszülő és álhatatos ácsorgó vagyok; feltűrt gallérral ellépek a régi Gizella-malom kísérletes tömege mellett, át a Mester utcán, belebonnyolodom a Márton utca és környékének labirintusába. A város moraja tompán érkezik el ideig. És soha nem olyan éles az érzés, mint ilyenkor, hogy eleven része vagyok egy távoli világnak. Az emberekre gondolok, akik napról napra ugyanúgy élnek, a korán kelő és későn fekvő munkásokra, a részegekre és józanokra, a kedélybetegekre és jókedűvekre, a villamosok vezetőire, József Attila gyerekarására, Esti Kornélra, a zálogház gyanakvó és komor ügyfeleire, az „átutazókra”, akik acélba, bőrbé burkoltan vitorláznak tova, a gyalogosokra és öregekre.

Kibukkanok a Ferenc térre. Fekete fák állnak, puha halott levelek hevernek — és a novemberi estében a tér tele van felöltös, csendesen ácsorgó, sakkkozó emberekkel. Tolonghatnának a kocsmák sűrű füstjében. Kártyázhatnának a meleg szobában. Nézhetnék a tévét. Ők azonban itt állnak. Megfoghatatlan dolog. Olyan, mint a régihez való görcsös ragaszkodás, az évtizedek alatt nőtt erős és finom gyökerek ereje, amelyek innen szívják az életerőt. A Gát utcában van egy bőröndjavító műhely, sőtét odú, amikor egyszer lebortokáltam, majd hanyatt vágódtam: egy ló bántott rám. A ló a világhírű Kincsem csikója volt, a századforduló óta áll itt kitömve, felszerelése nélkül, merev tekintete előtt sem-

mi nem változott, olaj- és borszag, nyirkosság, lámpaolaj keserű párája veszi körül.

Pedig kinn minden változik.

A gyerekekért, mindent!

Igen, ez az ellentétek és változások kerülete: 7001 lakás a József Attila lakótelepen, 300 ezer négyzetméter park, 68 kilométer víz-, gáz-, csatorna- és távfűtési vezeték — emellett 8000 szoba-konyhás otthon. Elmehetünk pincelakások mellett, ahol örök alkonyat tanýázik, fölünk pár lépésre áll az úttörőház üvegfalú tornatermével, szakköreivel, színházával, fémkupolás csillagvizsgálójával. Sokáig lehetne folytatni ezt.

— „Közel már a centenárium. Bár említettük, hogy itt nehezebb a küzdelem, számos újdonsággal — sikerrel, ha úgy tetszik — büszkélkedhetünk. Most ősszel adták át az Üllői úti lakótelep melletti Kiserdőben a főváros harmadik erdei tornapályáját. A gyerekekre sokat gondolunk, sokat teszünk értük és fogunk még tenni. Ebben az évben készült el a Húvösvölgyben az a mindennel felszerelt, tágas, remek napközi tábort, a Nagyrét utca 2. alatt, amely kétezer kisgyereket fogad be, az első meleg napot október 25-ig folyamatosan. Az apróságok nem koros téglafalat látnak nap nap után, hanem lombokat, fűtengert, nem füstöt szívnak be, hanem tiszta erdei levegőt. Fantáziájuk szabadon kibomlik, színük egészséges, étvágyuk félelmetes itt. Elkészült, és ebben sokat segítettek a kerület üzemei. Jövőre százötven férőhelyes óvodát építünk a Ferenc térre, könnyűszerkezetes megoldással, a „középső” Ferencváros ilyen irányú gondjain szeretnénk segíteni. 1974—75-ben a Hámán Kató téren önül százfőhelyes óvoda. A Toronyház út 21. szám alatti iskolában pedig — gondolom, a diákság sokezeres táborának nagy öröme — tanuszoda. Említést tehetünk a Duna-part problémáról is, erről a régen vajdó kérdésről, amiről Móríc így írt: »Megnyitni a Dunát. Megnyitni a város életét a fejlődésnek... Ha ezt megcsinálják, egész Budapest új levegőt kapna, mintha kinyitnák a befalazott ablakokat.»

— Elsárgult jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy a Duna-part Boráros tér utáni szakaszát — ahol 1965 óta szép park és sétány húzódik — már 1919-ben meg akarták nyitni a közönség előtt. Csak most sikerült. Ami a teljes hosszúságban történő megnyitást illeti: az V. ötéves tervben „kéreg alatt” vezeték be a csepeli gyorsvasutat a Kálvin térig. Ekkor meglesz a lehetőség — és mi reménykedünk is ebben — a raktárpületek lebontására, az áhított sétányok, kikötők kiépítésére. Számunkra lehetetlen nem harcolni ezekért a célokért, ezekért az emberekért, ezért a sosem egyhangú városrészért, amelynek oly nagy múltja van, és amelynek jövőjét mi tartjuk kezben, akik itt élünk és dolgozunk.” (Cszimadia Emilné vb-titkár)

Baróti Szabolcs